

BAŞTAN ÇIKARMANIN FELSEFESİNE DAİR: “SİYAH AN’LAR”

Gerçekten de, düşünmenin ve yazmanın bir şiddet ve bir haz olduğu aylak kültürler artık hiç kalmadı. Ve bütün eğlencemiz, ölü zamanın anavatanı olan ceset çukurlarından ibaret...Tükenmiş kültürlerin aylak bedeninden soğurduğumuz ölüm bile. Varolma nedenimiz, taşların var olma nedenlerinden daha fazla değil ve hayatımızın bir yanı güneşe bakıyorsa diğer yanı cehennem soğuşunda... Ölmek bir şey değil, yok olmayı bilmek gerek. Ölüm biyolojik rastlantının alanına giriyor, iş değil, Yok olmak ise daha önemli bir ihtiyaç. İnsan kendi yok oluşunun denetimini biyolojiye bırakmamalı. Yok olmak; ne hayata ne de ölüme denk düşen bir muamma halini almak...Bazı hayvanlar ile bir yakınının karşısına geçip kendini yok eden vahşiler bunun nasıl yapılacağını biliyorlar.

Ve rüzgar yalayıp geçiyordu görüntüleri: Sessiz, iniltili ve tükenmiş yazların ıslak terine boyanmış bir düş... Durmadan uykusuz bir gecenin gündüzle bütünleştiği o anı hatırlatan yokoluş öyküleri... Dünya bize, erdemsizliklerimizin asimetrik biçimini yansıtıyor yalnızca; tıpkı aynanın, yüzümüzün asimetrisini yansıtması gibi. ‘Seni seviyorum’ demeye başladığınız, bunu söylerken kullanılan dili sevmeye başladınız demektir; tek başına bu, kopuşun ve ihanetin bir biçimidir. Sözcüklerle ve ihanetin çıkmazıyla oynanan gelecek...

Ve parmaklarımla gözlerine dokundum; bir televizyon kanalının sessiz tuşlarına dokunur gibi. Beni yansıtan tüm görüntüler kayıyor. Kayan herşey haz verir; rüzgar bile... Oysa ağır bir bedenün yükü sürekli gölgeleşir. Çünkü bedenün her bir parçası hafif iken, bütünün ağırlığıdır bizi yokeden. Kanın tene, anlamın kelimelere dokunduğu yere değebilirsiniz. Tüm somutluğunuzdan kurtulmuş, bir hafiflikte işler enerji; içine sığdıramadığınız bir düş gibi yalnızca hızlıdır. Oysa ivmenin mutlak sınırı olan ışık hızından öte hız yoktur; ama yavaşlık, sonsuz küçüğe kadar gidebilir. Mutlak hareketsizlik diye bir şey yoktur. Kımıldamak; mükemmel salınımlara başlamak için yeterli. Öyle ki herşey mükemmel olduğunda konuşmak bile gereksizleşecek. Dil anlamsızcasına savrulacak. Hayvanlar için de geçerli bu; hayvanlar için herşey mükemmel olduğu için konuşmuyor onlar. Eğer günün birinde konuşmaya başlarsa bu, dünyanın mükemmelliğinden bir şeyler kaybettiği anlamına gelecek.

Soyulmuş, üstüne çullanılmış bir gezegenin can çekişmeleri... Dünya, kendi gerçekliğinin sürekli dönüştürülmesiyle hiper-gerçek’ oldu: O, hiçbir yer olmayan yer... Zihnimin gözlerini kapıyorum, Christo’nun duvarını görüyorum; Kaliforniya’nın tepelerinde uzayıp giden o kocaman dokuma duvar. Sanki bu yalnız gezegenin üstünü örtüp onu, soyup soğana çeviren insanlıktan sakınır gibi. Çünkü yaşamda her şey ucuz reklamcıların müstehcen bakışıyla soyulmaya başladı. Çıplaklık, keşfedilme gizemini yoksayacak denli tekrarlandı ve kendi bedeninin iç çekişlerinde hüznü bir gölge gibi dolanan koca bir gezegen var şimdi...

Televizyon, gece nedir bilmiyor. O, kesintisiz gündüz demek. TV karanlıktan, geceden ve nesnelere arkadan yüzünden duyduğumuz korkunun simgesi. Öylesine aydınlık ki ekran, gündüz ışıktan korkan böceklere döndük. Gördüğümüzün arkasını çeviremeyecek kadar hakikatsiziz artık. Gece ve gündüzün dönüşümüne son veren aydınlıkla avunuyoruz. Ekranın kofluğunun sebebi, bu sahnenin boş bırakılmasının imkansızlığı. Müzik, spotlar, flaş haberler, reklamlar, haberler, filmler, kadın spikerler...Ekranın hep dolu tutulmasından başka çare yok – ya da tümüyle bomboş bir ekrandan başka. Bizans’ın düştüğü durumdayız; artık Tanrı olmadığı için tapınma imgelerle gizleniyor. Bizans’ın altın yaldızı gibi cilalı bir boşluk, televizyonun soğuk mavi boşluğu. Bir hiçliğe adanmış kurbanlar gibi dizildik modern sunaklarımızın önüne...Beyaz ekran gözlerimizi de soğuttu kendi rengiyle. Libidinal bir

felaket bu yaşadığımız...Oysa Freud ABD'ye vebayı getirdiğini sanıyordu; ama ABD'liler psikanalizin soğukluğuna karşı kahramanca direnerek zihinlerini ve cinselliklerini soğutmaya çalıştılar. Bilinçdışı kara büyüünün karşısına beyaz büyüü çıkardılar. Dışavurum, iklimlendirme, kısırlaştırma, zihinsel soğukluk, bilişimin soğuk medyumları...

Baudrillard'ın kara düşleriyle bezeli notlardan çıktık yine yola. Bir beyin fırtınasına kapılmış, düşünceler ve metaforlar okyanusunda salınıyoruz. Ama kavramlara takılıp yaşamın gerçekliği dışına savrulan felsefelerin yerden yere vurulduğu o kör noktadayız. Baştan çıkarmanın estetiğiyle kamufle edilen gerçekliğin yokoluş öyküsü bu sanki. Öyle ki doğanın bütün ritüelleriyle ölümü kusursuzluk mertebesine yükselttiği; düşüncenin ise paradokslar zincirinden ibaret olduğunu söyleyen bir öykü. Düşünürü göre yazmak bile kendini ifade etmenin bir biçimi değil, yokluğa yönelik bir tutku...Kayıp giden zamanların ve son yirmi yılın yarattığı çözünürlüğün bir bilançosu duruyor ortada. Baudrillard'ın; belirli bir zamansal kesitte gözlemlediği ve kaleme aldığı notlarda; yaşamı kuşatan bir kültürel başıboşluk ve tüm simgesel görüntülerin, ya da bunu bilinçli olarak var eden sistemlerin alaycı kahkahaları, yalın ve sarsıcı bir bakış açısıyla irdelenmiş ve şu duayı fısıldıyor;

“- büyük bir sinsilikle, fantezilerimi gerçekliğe-daha kesin bir deyişle, tarihsel bakımdan son derece zayıf olan bu konjonktürde elimizin altında olan azıcık gerçekliğe-bulaştırmakla;

- en aşikar ve en sağlam temellendirilmiş kavramların tersini, sistemli olarak savunmakla ve böylece onları kendi radikalliklerinin tuzağına düşürmeyi ummakla-umduğum gibi olmadı;

- kutsal fahişeliğin egemen olduğu – kadınlardan ya da kavramlardan oluşan- başka bir dünyayı hayal etmekle;

- zihne ilişkin bir yasa uyarınca, başkalarının enerjisinin türevi olarak gördüğüm kişisel enerjimi kurnazca tüketmekle;

- gece ve gündüz arasındaki farkı daha iyi maskeleyebilmek için alacakaranlığa ilişkin bir düşünce geliştirmekle;

- her şeyimi kaybetmeyi hiç denememiş olmakla, yalnızca doyumsuzluk saplantısıyla yetinmekle ve her tür hainliği, kuramsal radikallikten yararlanarak yüceltmekle;

- referansları unutup günah işlemekle...

AMİN

Tene ve melankoliye tutkun yaşamakla

Kendimi, pek çok alanda yavaş yavaş geri çekerek en sonunda, bütün bunlar hakkında hayaletvari bir değerlendirme yapmakla

Geçmiş zamanların ilhamı nerede şimdi? Çevremde, temelsiz bir histeri ve utanmazca bir canlılıktan başka bir şey göremiyorum

AMİN

Kediler gibi olduk, sinsi bir asalaklık ve kayıtsız bir evcillik içindeyiz. Toplumsal hayatın sıcağında kendimizi iyi hissetsek de, tarihsel tutkularımız yapay bir masumiyetin solgun ışığında çörekleniveriyor ve yarı açık olan gözlerimiz televizyon imgelerinin barışçıl geçişini kolluyor yalnızca...”(s.30)

Hücrelerdeki Panik: Kanser. Hiçbir düzene itaat etmemenin hayvansı kararsızlığı.

Saydamlık: Işığın birdenbireliği koşulunda zamanın, uzayın, insanların bütün noktalarının eşzamanlılığı. Aşırı ve mutlak içiçelik. Sovyetler'in saydamlığı yeterince

dayanılmazdı; elektriğinki bundan da dayanılmaz. Yüzey kalmadı (yüzey derinlik olduğu zaman güzeldi!), mesafe kalmadı (yakınlık mesafe olduğunda güzeldi!), görünüm kalmadı, boyut kalmadı. (s.145)

Hissiz bir uzaklıkta yokolarak yürüyordu gürültü... Gölgesi kendi önünde koşan bir ara uzaklıkta varolmak istiyordu. Oysa sessizlik karşıkı dağlarda çınlıyor ve yine ayakuçlarına düşüyordu. Sıcak, kesif bir yalnızlığı tırmalıyor, boşluk çoğaldıkça kısılıp eriyordu... Ve sesler geçmişe koşan yankıcı çocuklar gibi dağıldı... Gürültü yoktu artık, yalnızca gülen boş heceler gibi sesler vardı...

Foucault ve Felsefe Sorunsalı

Baudrillard felsefenin kendi sorusunu sorabilmek için dünyanın vadesini uzatmak istediğini, ancak dünyanın sorular evreni değil, cevaplar evreni olduğunu ileri sürüyor. Otomatik, ama yine de şiirsel ve olası bütün sorulara önceden verilmiş cevapların evreni...

“Felsefe,dünyanın yarattığı muammaı felsefi bir soruna dönüştürmek istiyor; ancak, muamma hiçbir soru sorulmasına fırsat tanımaz. Dünyayı anlaşılmaz kılan şey cevapların önceden verilmiş olmasıdır.”(s.259)

“Modern felsefe, sırf kendine duyduğu hayranlıkla cevabı olmayan sorular sorabilmekle övünüyor; oysa, asıl yapılması gereken şey hiçbir soru olmadığını kabul etmektir; bu durumda, sorunun cevabı biz olduğumuza göre bütün sorumluluk da bize ait olacaktır –aynı zamanda, dünyanın yarattığı muamma da bütünsel kalacaktır, çünkü cevap oradadır ve bu cevaba uygun soru yoktur.”(s.260)

Baudrillard, örneğin Foucault'nun modern felsefenin mutlak referanslarından biri olduğu için ölüm tehlikesiyle yüzleştiğini, benzer şekilde Barthes'ın da kendi kendini ölüme terkettiğini ifade ediyor.

“Oysa Sartre'ın ölümü görkemliydi. Barthes ve Foucault gizlice ve erken öldüler. Şöhreti neşeyle karşılayan büyük edebiyatçıların ve retorikçilerin çağı geride kaldı. Medya çağının keskin düşünürleri buna tahammül edemiyorlar. Düşüncelerin sonuç yaratmadığı ve olayların çabuk unutulduğu demokratik bir toplumda, tapınma nesnesi olmayı ve iktidarın kullanılmasını göze almak zorlaşıyor. Durumun böyle olması, soyut ve buyurgan kimliği yüzünden seçilmiş simanın çevresinde bir tür gönüllü köleliğin billurlaşmasına acillik kazandırıyor.- Foucault'un başına gelen de bu. Ne var ki saf bir aydına yönelen şöhret, onu yok olmaya da mahkum ediyor. Yapmacık bir biçimde tanrısallaştığını düşünen insan, dayanılmaz bir utanç duygusu yaşamaya başlıyor. Vicdani rahatsızlık duygusunu uzun süre inceleyen Sartre, Foucault'dan çok daha az acı çekiyordu; çünkü Foucault, paradoksal bir biçimde hiç sevilmediğini ve kendisine eziyet edildiğini düşünüyordu. Ona eziyet edenlerse yandaşları ve işgüzar dalkavuklarıdır; onu kendisiyle ilgili en berbat duygularına dek soyup soğana çevirdiler. Foucault'yu unutmak ona hizmet etmektir, pohpohlamak ise ona zarar veriyordu”(s.158)

Baudrillard, bu düşünceleriyle, yıllarca başasistan olarak kalmaya mahkum edilmiştir. Hem de yıllarca profesörlük jürisinde yer alan ve Foucault taraftarı bir bayan tarafından... Baudrillard sözünü ettiği bu zararlı bağılık durumunu ve kendince 'Foucault'un dramı'nı şu düşüncelerle sürdürüyor.

“Hiçbir düşünce kendi başına güvenilir ve kullandığı düzeneklerin bilincinde olamayacağına göre bütün bunlar bir aldatmaca. Foucault söylediklerinde ihtiyatlı olacağına, söylemediklerinin riskini alabilmeliydi. Her ne kadar Foucault’nun ihtiyatlı tutumunun nedeni büyük bir nesnel edep duygusu olsa da, onun dramı, başka bir iktidar isteğiyle bu savunma hattının dışına hiç çıkmamış, kendine özgü ayrımcılara kendini hapsedmiş olmasıyla başladı. Foucault, bütün bilgisini, bütün enerjisini kullanarak bu isteği inşa etti; elde edeceği bilançoya karşı güvenini her geçen gün yitirdi ve şöhret abartıldıkça kafası karıştı. Sonsuza çekilerek öldü, yok oldu, bize ve kendisine en küçük bir umut yaratmadan; Yüksek Bilgi’nin belirsiz sınırlarında.”(s.160)

Baudrillard; liberal söylemlerin hala inandırıcılıklarını sürdürdüğünü, paradoksal bir belirsizlikte boğulan umut kırıcı felsefelerin ise yokluğa sürüklendiklerini imliyor çarpıcı bir şekilde.

“Barthes’ın, Lacan’ın, Foucault’un (hatta Althusser’in) metinleri yok oluşun felsefesi değil de ne? İnsanın, ideolojinin silinmesi. Yapının yokluğu, öznenin ölümü, eksiklik, aphanisis. Onlar da bu yüzden öldü zaten ve onların ölümü bu insanlık dışı görünümün ayırt edici özelliklerini barındırıyor. Onların düşünceleri mutlu yarınları dile getirmediği gibi, yandaşlarının bütün üzüntüsüne rağmen bir sonuç da barındırmıyor. Çünkü bunlar incelikli düşünceler; kendi izlerini bile inceltiyorlar ve sonuç olarak hiçbir zaman yapıcı bir etki yaratmıyorlar (en azından yaptıkları en iyi şey bu değil). Düşünceleri hümanist, liberal hatta düzenle oynayan bir bağlamda köklenenler (Lévi Strauss, Lefebvre, Aron ve hatta Sartre) varlıklarını çok daha iyi sürdürebiliyorlar. İster hayatta olsunlar ister ölmüş, onlar diğerleri gibi “yok olmadılar”, virüsten zarar görmediler; yazdıkları onların kalıcı olmalarını sağlıyor ve başarıları eskiden olduğu gibi sürüyor.(s.160-161)

Aslında Baudrillard; tüm bu çıkışlarının temelinde, göstergelerin mutlak bağıllığına, bilginin değişmez mirasına ve zaman içinde, ister istemez olabildiğince uzaklarda temellenmeye çalışan bir otoriteye kafa tutar. Yaşanılan dönemi ya da yaşamın tümünü iktisadi dayanaklarla değil, bunun sonucu beliren kültürel şeylerin doğasında arar. Çünkü ona göre; gösterenler(signs), gösterileni (referent) yansıtmayacak denli uzağındadır gerçekliğin... Olsa olsa onun bir türevi, belki de türevinin türevidir. Yani ‘hiper-gerçek’tir. Dolayısıyla gösterge, gerçekliğin hakikatsiz bir yansımasıdır. Baudrillard’ın ‘simulasyon’ kuramı da bu düşünceler üzerine temellenir.

Oysa bu düşünceler de mutlu yarınları dile getirmez. Sadece tüm sistemlerin dumura uğradığını kanıtlayarak, çürümeye yüz tutmuş bir toplumsallığın savrulduğu amansız boşluğu hatırlatır. Tek çıkış yolu vardır: ‘Baştan çıkarma’... Sonsuzcasına eğlencelik, ağırlığını yitirmiş bir evrenin çölde yitişi... Ve Batının kendiyi oynadığı kumardaki blöfçülüğünü yansıtır sürekli... Görünümlere dair keskin gözlemlerden, yaşama dair şiirsel metaforlara yönelir ve bir yansımalar yumağı oluverir dünya, Borges’in ‘Aynalar Ülkesi’ndeki gibi... Bazen highway’de Amerika’yı izler hayranlıkla ve burayı Avrupa’dan farklı kılanın düşüncelerle yaşamın dışına düşmektense, gerçeği düşüncelere dönüştürmek olduğunu söyler. Bazen de Reagan’ın patetik gülüşüyle açıklar bu evrensel aldırmaçlığı...Baudrillard’ın böylesine köpürdüğü tam da budur aslında yani “yaşamı düşüncelere boğarak” yoketmek. Kavramlara takılıp kalan, hayatın ötesine savrulan, belki de onu ıskalayan felsefeleri eleştirir.

Elimizde kalan tek hayati yoğunluğun baştan çıkarma olduğuna inanıyor Baudrillard. Onun felsefesini bir ‘baştan çıkarma’ felsefesi olarak algılamak her zaman olanaklı. Hayatın tüm anlarını, geçip gitmekte olan tüm siyah anlarını anlamaya çalışarak...

Rıfat ŞAHİNER

“Siyah An’lar”

Jean BAUDRİLLARD

Çeviren: Ayşegül Sönmezay
Ayrıntı Yayınları, 1999, 323 s.